

Dendrogram

Dendrogram

olijfbomen beeldgedichten

door

Wim van Binsbergen

COLOPHON

Dendrogram werd geschreven te Charakopio (Messenië, Griekenland), Antwerpen en Haarlem in oktober / november 2011. De begeleidende foto's zijn genomen door de schrijver in olijfgaarden noordoostelijk van Charakopio, dicht bij de zee, eind oktober 2011.

© 2011 Wim van Binsbergen / Uitgeverij Shikanda

UITGEVERIJ SHIKANDA
HAARLEM

INHOUD

I. DENDROGRAM.....	7	IV. EIGENTIJD.....	55
Dendrogram	9	Kredietcrisis	57
II. TEXTUUR VAN HET ZIJNDE	11	Premier Rutte.....	61
Sheldrake	13	Carmiggelt.....	63
Kleine zoölogie.....	15	Circus	65
Repelsteeltje	17	Dagobert	67
Metaal.....	19	Liefdespaar.....	69
Statica	21	Banvloek.....	71
Rei	23	Jeroen	73
Segmentair.....	27	V. AUTOBIOGRAFISCH.....	75
Ontologie	29	Derwisj.....	77
Wereldei.....	31	Identiteit.....	81
III. MYTHISCHE VOORTIJD.....	33	Vrouw Holle: Een tableau vivant.....	83
Voormenselijk	35	Innerlijk.....	87
Efteling.....	37	Ouderdom.....	89
Weird sisters.....	39	Ménage à trois	91
Zondeval	41	AANTEKENINGEN.....	95
Trollenkind.....	43		
Troje	45		
Aphrodite.....	47		
Laokoön	49		
Eurydice	51		
Ephese.....	53		

I. DENDROGRAM

DENDROGRAM

In de late zon scharen schaduwen
Slagorden gezichten toegelikt onder helmen van bevel
De clusteranalyse toont slechts een vorkboom
Rauw Russelt zijn lordschap de abstractie *Ni*
Hao 你好 gelaatloze Chinezen nemen ons over

Dit is wat de staat graag lacht in zijn vuistje
Neerstand der horde Ordéga die zijn krant toevouwt
Maar ik leg mijn wang aan Uw menigvuldige basten en streef
De onvergelyke lijke wispelturighed en
Van Uw uniek getordeerde olijven leden

Ik ben Uw klein broertje, van Uw weerbarstig meervoudig
Lot het volleerd orakel, ook het mijne
Blijkt in Uw zwarte olijven gebotteld, Uw schorsen
Zijn van mijn verliefd nagelkrassen dooraderd

Ik mag na veertig jaar eindelijk worden
Die onder de olijfboom slaapt de wereld droomt
De hemelas uit zijn lichaam priemend
Toegedekt met patrijzen vleugels waaronder
Meidoomen bloesem verdroogd verwaait.

II. TEXTUUR VAN HET ZIJNDE

SHELDRAKE

In deze filigreinen basiliek
Is het wachten op een bisschop
Klein genoeg om met zijn mijtertje
En stafje door het portaal binnen te komen
De lichtval in te schatten en met één sprong
De trapeze die katholieke spinnen op halve hoogte
Gesponnen hebben in te slingeren en boven dit
Valnet uit op te klimmen tot de nok (de staf
Kun je in het kantwerk haken en maakt
Complexe overgangen in ruimtetijd mogelijk
De mijter is zoals bekend een valhelm bij zonde
In de nok nestelen engelen, sinds de pedofilie-
Schandalen thans van beiderlei kunne)

Dit is de boom van een boer
Die afstamde van kruisvaarders uit Frankrijk
Een atavistisch schouwen sculptuurde
(Scheldraak had toch gelijk met zijn vormende golven)
Het gotisch kantwerk en andersdenkende duivels
Aangevoerd op zijn puntstaart en benige rugschild
Markeerden de toegangspoort met wit drek

Geen bisschop die daar nog intrapt.

KLEINE ZOÖLOGIE

Knipogend
Rondorig
Doet het nijlpaard
Een handstand op het schuim van marters en vis-
Bekkige varkens, uitgeplozen
Vulling van gewatteerde enveloppen ontveinst
Niettemin hun inhoud: de verstuurde
Boeken nog slechts e-reader *error* alles weg
Hooguit nog een gesteeld handje om
Op de boekruggen te krabben het bladgoud
So iterend op alfabet Ljérmontov Mulisch Nabókov

Een sokpop spreekt bu ik
Als nijlpaardpoot maar daarboven
Tilt, evenwicht zoekend
Als een gedrilde speer voor lancering de
Fronsende slang die 'slecht appeljaar' denkt
Jammer: borstjes heetten toen nog niet mooi
Verleiding ho-maar, Adam heeft die appel
Gewoon afgepikt

Met één hand nog aan de rib bungelend
Hangjongere die zich verdacht ophoudt bij de
Oorsprong van alle leven – poort
Naar het rijk waar Achilleus dagloont boomgraf
Voor woorden en barden.

REPELSTEELTJE

Driedubbeldeksbus: van boven
De boze kabouter die de boerendochter slinks
Bij het spinnen helpt onder haar rokken
Zijn arm afwerend hoog van 'Weet mijn naam niet'
Daaronder een drieogige boomwachter olijk
Hoofdschuddend met plotseling vluchtige stam en daaronder
Weer de snedig kijkende slimmerd zijn geest
Is mooier dan zijn ogen zijn faraopruik
Be lo ft Repelsteeltje's gedogen

Ondanks zijn grote mond zal hij zichzelf niet
Openscheuren zeg ik zijn naam niet
Hij spint geen vlas maar woorden; horen
Zien en zwijgen zijn de gruyèrekaas-
Vormen van mijn bomenhart, uit hout
Te vezeldicht te lucht te aarde te water
Om te branden.

METAAL

Het metalen schild met perceelnummer
Is inmiddels opgesloten in een woeking van houten
Littekens, daaronder is geklauwd en gegroefd
Om dit geweld te kunnen verdragen, verroest
En onleesbaar snijdt in het leven
Als taal en logica water druppelend
In de bevende theelichtvlam
van ons in aanraking koesterend lichaam

En zo een sponzig afdakje vormt
Waaronder wij dit metaal vrolijk kunnen
Soldaat maken
Tot ijzer voor in ons bloed
Tot bronzen plaquettes
Van waar wij waren.

STATICA

Schaatsende dinosaurusen
Spelen ijshockey onder de stralen
Van een Jurassische zon ontwijkende
Schijnbewegingen leidden u uiteindelijk
Tot een kosmische winter waarin de stick
Bros uit handen valt en de bleke puck
Zich als maan vestigt – koudbloediger
Kon het niet

Waarom is het voor de hand liggend
Een gegeven statisch arrangement van bomen
Te vatten in een metafoor van beweging
Maar bevriest onze tong, pen en toetsenbord
Als wij de harteklop van beweging, stralen,
Het hele Newtonse spel, als een starre
Toestand ter aarde bestellen?

Ik hou zo veel van je als je loopt en ademt
Maar als je diep slapend naast mij ligt
Schrik ik op en tel gejaagd
Je zuchten en bid tot lang vergeten
Goden dat je gaat snurken

Een flinke por kan helpen.

RE

Toen de boom kinderbedtijd voorlas
(al die kleine scheuten waarvan je maar moet afwachten
Of zij de volgende lente halen, al die olijven
Die misschien ingepot in zout water het zeegat)
Van *Winnie the Pooh*, besloop de berengeest
Met zijn domme starre blik van genaaide
Teddybeer en zijn scheefgehouden hoofd van
Voorspelbaar maar volstrekt gevinsd
Sentiment van meewarigheid

De parallel gelede uitgetrokken strengen van
Hout zijn, de strenge gedachtevolle orde van
Plant zijn, besprong en beklaude en smoorde
Met zijn natte honingbek de boom tot bereikbaar

Overdreven scheefhangend als acteur in een reï
Van hovelingen (Oidipoes verkracht, zijn vader
Paartje rijdend op de rug van de sfinx, en Ma Jo
Kasten vol kleding doornemend voor als straks
Die jonge minnaar volgens goddelijk
Plan zal verschijnen)

Als acteur huichelend 'a-ie-a-ie-a' roepend als het te laat
Waarschuwendetijdmonster dat van Iran
Tot de Borobudur Azië aanvraagt

En als gestolde herinneringen van wie hij was
Nestelen rond de boom zijn oog kleine schelpjes
Van slakken die als je ze stu kbijt
Kruipen die daar die voorgelezen kindertjes nog
Als maden uit.

SEGMENTAIR

'Divide so that you will not be ruled'
(Ernest Gellner, *Saints of the Atlas*)

Dit is het devies van Pelasgen
(Filistijnen Phrygiërs Friezen Belgen)
Schildwapens vrijheids vooruit

Splijt ik om niet uiteen te vallen
Weigerachtig uranium, zwart
Gat achter de elleboog

Nog kan ik niet, wil ik niet denken
In de Hegelse triade van hinkstap
Omhoog en vooruit (Teilhard zalvend onder de boord,
Teilhard
de Chagrin)

In de eeuwige draaitol van recursie
Is geen precessie precieser te voorspellen
Veegt Vega Polaris de mantel uit
Pruimt Altair altaaijer zijn pruim
Adelt Aquila adelaars fris uit het ei

Voor niets de staat zijn vlag zwaait
De bezem de piratenvlag vuistjes
Roffelend op zijn gespleten borstbeen
Gespreide dijen spalkend vertakt
Als voorhoofdsgewei waartussen het kuis
Kruis voor de Wilde Jacht.

ONTOLOGIE

Waar het wit zich kronkelt en opschuimt
Sporen aangeeft die uitslijten tot een dwarssoog
Terwijl een zuurkijkend aapje zich als mandarijn
De tanden welft boven half verdroogde embryo's
En boven dit alles slechts één groen verkeers-
Teken in afgeleide machtscode gebaart van gloria
(er zijn slurven boven de schaduwrand en rammelaars
waarin het Zijn zichzelf opschudt
en speekselrijke convoluten draait als
nooit nooit uitgerookte joints)

Is het zwart een trotse eenheid
Van druipend asfalt een ijdel hart
Waarop Ahriman veelsnarig country &
De parallelle sporen van *Spellbound*
Negatief priemen boven de sneeuw
En zwarte gaten afwezigheid vieren als Kerstmis mis-
geboorte van zachtgestoofd
draadjesvlees

Raad selachtig hun grenslijn waarin vreugde
Heuvels vermoedt vol bloemen
De mannen nog vlot gekleed
De vrouwen al bloot
Vanzelfsprekendheid veinzend.

WERELDEI

Rond een verdroogde muis haar hartkamer
En de uitstulping daarvan tot tepelloze boezem
Rond het bebaste waterhoofd van de wereld
Dik hout waarvan de quantummechanica plancken zaagt

Zetten zich de beschermende membranen af als betroof het
Het wereldei vanwaanuit de Hemeke Zonen
Kwik Kwek en Kwak hun panspermische
Veroveringstocht gaan beginnen

Membrana na membraan, zelfs verhout toch
Nog de contouren volgend
Van eerder directer scheppen de peinzende vinger
Van het denken natrekken d in het agaat
Van de gestoldetijd van de gefronste
Ademtocht

Dit zijn niet alleen mijn eigen paden
Australiërs vereren zulke houtstrikken als totems
Leggen zich erin te slapen in een Dromen
Dat het wereldei legt als een reuzen-
Casuaris in het riet in het oudste moeras.

III. MYTHISCHE VOORTIJD

VOORMENSELIJK

Als een gnoe van een boom droomt
Worden de takken afgeplatte discusschijven van hoorn
Die als gnoelozers de kudden afduwen
Over de brede savanne droomt elke schoonheid archaisch
Van het ruwbruine hout van Rhea's billen
En het als ijsbergen knallende blauw van Oéranos
Jouw lieve lijf verpletterend onder zijn
Decibellen

Als een gnoe van bos droomt
Wordt het van de aarde een mopsneus
Bezaaid met eruptiegaten van oersnot
Waar in de scheik possies avatars van toekomstige
Vlinders en vogels een nauwelijks
Gegund heenkomen zoeken

Knoestig herkauwt
Het ondergrondse vee de tijdvlucht
Rolt zich als een jachthond
In bloed en stront van de ruimte

Mensen
Horen hier hele maal niet.

EFTELING

Zijn prooi bewakend achter spinneg aas
Markeert een dubbel masker de gaten
Door geweld in zijn identiteit geslagen
Amandelvormige neusgaten benoemen
De vogelspin zijn prognate ademtocht

Boven olijk en beduusd maar in de kin
Verborg en vals gestroopt – ogen
Op steeltjes, een masker van
Eftelingb raafheid

Loert ook hier weer de dubbele doorkijk
Hout is het niet, de werkelijkheid heet
‘Blad zijt geen tot blad
Stremmen wij ijzerdraads inslag, zijt
Gij Efteling’

Terwijl uit deze tweegelaagde valkuil
Rechts toch ook weer een hulpgeest ontsnapt
Hoi-hoi roepend met haakse
Bokshandschoen hopen
Dat hij zich als Repelsteeltje van top tot teen
Kan scheuren tot twee Eenbenigen

Maak plaats voor de Efteling
Die geen Hemeling Neveling is
Maar een tweekoppig masker van
Zegevree.

WEIRD SISTERS

(Shakespeare, *Macbeth*)

Drie zwarte zusters dansen zich
De bladeren van het lijf
Macbeth reutelt al zijn doods kreet onder hun rokken

Dansen en ruinen hun runen
Dansen en runnen hun ruinen
Duinen en ransen hun transen
Struinen hun struise kuin en
Runnen hun kuise kruisen
Van enkelrei kunne
Ruinen zijn daarom hun
En ig denkbare strijdros

Als ik de haag van dit drievrouwschap
De borstwering van hun armen en bolwerken
Met woorden kan openhakken (hou vol, Doomroosje,
Ik ko m) runnen de runen
Terug in de boom waaraan
Odinn ze leerde

Keerde
Ik terug in die boom.

ZONDEVAL

De hogere bogen echoën nog de slang
Zijn g lissend slissen; daaronder
Biedt de groen doorlichte holte van Adams
Elleboog Eva vrijgeleide

Of is het Eva zelf, het losse hoofd
Als wapen hoog richtend als Perseus Medusakop
Vernietigender dan antimaterie
Niet een appel maar Adam gegeten?

Niettemin boven die meisjeskop de besnorde
Kraallogige Galliër in nachttooi
Is het een kind van de slang of is het
Wat de slang droomt in zijn dozen van vuurwerk?

Of zijn kinderen *altijd* wat wij dromen
In onze dozen van vuurwerk
Of in nog treffender omschrijvingen voor
De Talmoedische zondeval van de rabbijnen?

TROLLENKIND

Trollekind wilde zijn fietsje
Ruilen voor schaduw tegen zonsopgang
Staat daar nu al de hele dag, zoals te verwachten
Versteend in het ochtendlicht, zijn fietsje
Gekaapt als zonnewagen, onzeker
Of de nacht tot ontstening zal leiden

Wie zet er ook een trollekind Laps
Een hoornveemuts op met zigzagmotieven
Koeien uit aarde paarden uit hemel
Nemen daar aanstoot aan bonken de hele dag al
Hun schedels scherp tegen zijn stenen

Zijn voorschot al duister maar niets
Duidt op het weer vloeibaar worden van het
Beton in zijn aderen

Vroeger, voor de zondvloed
Hadden ook trolle daar bloed.

TROJE

Koeien zijn vanuit de aarde maar paarden
Grazen de hemel de friezen van Lascaux trappelend
Galopperend Neolithicum mwaarts

Raakt het paard uitgeloofd ontmanteld
Een boktorrenspoor van antipaard, waar
Is het glanzende wijze oog het ademend spongat het
Oor gespitst voor de Meesteres die door
Poseidon onttroond werd als der Oerwateren Moeder?

De huid afgestroopt en over de sterren
Te drogen gehangen resteert slechts
Een bedradingscircuit voor paardloze adem

Niettemin was het wel te verwachten: het houten
Paard dat de Poort der Hemelingen
Werd ingehaald tot hun ondergang –
Dat is allang een oud verhaal
Het was trouwens dit paard al

In enkele eeuwen en vanuit Kazachstan
Veroverden bereden paard en strijdswagen de wereld
Heel de wijde steppe door tot Bretagne en Korea
Tot dit paard werd kaalgevreten door megabytes
Die het web van de lichtsnelheid spannen

Wat van ons
Is met dit paard gestorven?

APHRODITE

Toen zij was langsgekomen
Bleef de herinnering aan haar lijf in de bomen hangen
Als spinrag, haar knieën hoog toegevouwen
Om het verlangen van takken af te wenden
Haar armen ook hoog ter bescherming maar
Misschien ook wel in triomf

En als de losse oerlichaamsdelen van Empedocles
Gingen borsten misschien die van haar op zoek naar
Een houvast, en nog eens – de boom
Zich rekkend om die rijkdom om een romp te bieden
Produceerde voortaan alleen nog offerolie
Voor haar die dichtbij op het schuim
Van Kythera was geboren

En langskwam.

LAOKOÖN

De schaduw van de overmoed kruipt van onderen op
De schaduw van de overmoed daalt van boven neer
Dit zijn de vleesvormen van familie het kind toont
Over de schouder gehangen zijn bilnaad
Uit knieholten druïpt kraakbeen een dwerg
Heft dansend zijn korte armpjes octopussen
Smoren nog kleiner embryo's in de kiem

En monkelend op zijn overlangs gebarsten
Gelaat stroon oefent een voorouder als
Lachspiegel voor George Clooney
Maar de Nespresso in zijn vaatbundels
Lekt reeds tot lijkvocht

Het komt op uit de aarde
Het veinst de dans van het licht in de zon
Het wekt kwistig zaad sproeiend de toorn van Poseidon
Die maakt korte metten: Laokoön.

EURYDICE

Op stelten van gestrande inktvissen
De bijziende blik strak voor de voeten
Het verziende blik onder de arm volpieren
Schrijden wij schrijden wij waterwaarts
Vooral als je even niet kijkt

Alleen met mijn trillend balancerende armen
Gespreid leunend op de lucht losgelaten
Uit de daartoe met vooruitziende
Meegebracht e binnenbanden
Voorkom ik dat ik neerstort: 'Wie staat
Zie toe dat hij niet valle'. De grond
Onder mijn voeten reeds verkaveld
Tot een speelbord, een raster
Een boomdiagram waar ik niet
Mee wil samenvallen

Jammer dat Achterberg het woord
Dendrogram zelf nooit gebruikt heeft
Meer nog dan Lots vrouw is dit het
krijgend terugvallen van Eurydice

Die nu spreekt met Izanami's stem
'Hij heeft omgekeken en mij gezien
Hij zag de maden uit mij kruipen
Zo wens ik juist door hem
Niet gezien te worden'

Zelfs in het oog van de dood is het
De wil die beslist.

EPHES E

Welkom in het Virgin the Mary House
Waar Johannes slaapt op zijn zerk tot ik
Die zelfde naam van mijn eigen zerk aflees
Waar Celsus in de bloedhite wacht op de
Vergrotende trap van zijn boekerij: Celsius
Wist pas vijftien eeuwen later wat hij bedoeld had

Welkom bij de met overdosis siliconenborsten
Behangen Artemis, bijenkorvige
Geloof maar niets van al die maagden
Er zijn ook runderen in haar rokken en
Wat God niet geeft geeft Perry

Zij bleek een knoeste boomninf
Uit haar stam gestapt om jagers te jagen
Zodat bijen de door haar achtergelaten
Holte konden vullen met het flonkeren
Van eerste vleugels in het eerste zonlicht
Voor het eerste honingvloeien van zoethout

En weer zijn wij terug bij het eerste riet
Op het eerste eiland in het eerste
Moeras van de wereld.

IV. EIGENT IJDS

KREDIETCRISIS

Aan de basis knielt op één knie als een hardloper
In startblok de hoop om nog te ontsnappen
Aan deze dooraderde kluwen van neuzen
Van grijsaards die elkaar niet het licht in de ogen gunnend
Het hebben opgeslagen in de tussenruimten die hun resten
Niet beseffend hoezeer zijzelf tot nesten
Versteend zijn onder witschijvende
Reuzenvogels onder meer
Van het genus Struiskaan (*testosterum levi*)

Juist boven de startende balanceert parmantig zo'n vogel
Op één poot, met één vleugel omhoog als tegenwicht
De vos naast hem kijkt lief maar blijft
Op ontsnapping zinnen, vertikale verhoude
Vaatbundels imiteren de zeilwortels van kaasbomen toch is dit
De wereldboom de voorschoot van de
Breeduit de zware armen ten hemel heffende
Smid die wij beter kennen als Atlas
Maar weer ontbreekt als aarde het hoofd

En we weten het al: dit is het Noordatlantisch
Gebied onder Sjeik Obama de *artiste intercontinental*
van oprechtheid met hoofd in de nek
De blik star gericht op Gods *autocue*
En met tranen van zelfaandoening gebaat hij
Tot foltering zorgstelsel standrechtelijk terecht
Wat is het verrukkelijk om onaantastbaar
Een beetje zwart te zijn en lekker toch als een blanke
Te moorden stelen en landjepik

Dit is het zeer brede hart van Obama witbescheten
Met doorkijkjes waardoor God zijn eigen volk bespiedt

Diens handen afwisselend weifelend aan de kraan
Voor de zondvloed of aan de rode knop
Voor het paddestoelvuur der vernietiging
Maar tenslotte listig kiezend voor een
Kredietcrisis.

PREMIER RUTTE

Uit angst voor een zwaardhouw
Draagt hij de snede reeds als een schede
In zijn overigens kortarmige symmetriepruik

Een oude Indiaanse god met muizentrap
In het gezicht en vele kleine pootjes

Misschien om weg te rennen voor dat zwaard
Alsnog, maar waarop (die pootjes) hij
Voorlopig keurig opzit
Staartpunt eroverheen gedrapeerd
Een juist schoongewassen poes
Een hond die vrolijk de volgende
Balworp van zijn geelgepruikt baasje afwacht

Niet beseffend dat de struiken waarop hij zit
Een brandstapel vormen
Ah, leuk baasje bukt met een
Aansteker in zijn handjes.

CARMIGGELT

Treurhond Huilploo
Simon Carmiggelt met stukjes die snel overeten
(‘150 mg arsenicum veroorzaakt reeds na
enige uren de dood’ zo krachtig
is het mannelijk levenselixer ἀρσενικός)
gestolde houttranen druipen zelfs
van de prognate hondeneus
waaronder lammeren schuilen
wachtend tot zij rat genoeg zijn
om de zuilen van mijn neus door te knagen

En met koning Alcohol's narrenkroon
Weer op het hoofd het gevorkte gewei
Van de Euraziatische hertegod
In wie aarzelend een dendrogram baanbreekt:

Als ik twee meer takken had
Zou Don Quichote het tegen mij
Kunnen opnemen als tegen een windmolen
Ik moet wel denken dat mijn droefenis
Uit dit relatief gemis voortkomt

Kroegverhalen.
Proost.

CIRCUS

Hooggeëerd publiek
Onder mijn houten mantel stuitert de
Witte clown van wilde stilte
Een helmcasuaris laat de kop hangen
Van zwaarte of speelt
Specht aan de ogen van een verbaasde ezel

Met het hoofd tussen de knieën
Kun je best uit jezelf geboren worden, snel dus
Voor die houten mantel je weer zal omgeven
Als wambuisverpakking enkele reis

De geplooiden bladen van het houtvel
Krommen de ruimtetijd op bevel
Van een loze belofte: geen koorddanser vandaag
Die is hoog van zijn fietsje gevallen,
De grond in – wij kregen zijn kop
Niet meer losgewrikt.

DAGOBERT

Omdat de vrouw links haar borsten afwendt van
Maar tegelijk haar heupen nog toegewend houdt naar
De vele ogengaten van de man rechts

Stort de werkelijkheid zich door diens ogen
Schraapt het merg uit zijn romp bij zijn pikaf
Karnt zijn ballen brengt hem
Terug tot een grof tochtig ajour
Dat polariserend
Het daglicht selectief doorlaat

Wat valt er verder over mannen te leren? Waarom anders
Leunt die vrouw zo ver achterover?

Ja zij heeft dat merg al verorberd droomt al
Onder haar olijfgroene baldakijn van een
Kind dat Dagobert heet, gekleed
In grof tochtig ajour.

LIEFDESPAAR

Geliefden die vingen de zonnwind zingend
Gebaren breed als de wereld wuiven
Olie veranderd in wijn

In tweede leg heeft de man geen middel meer
Gaten vallen in zijn rug en bil
Waar heb je je hoofd? Zijn breed uitge-
Spreide kelnerhand onder een dienblad draagt
Een spiraalvormige offerzuil voor Isjt ar

Die zich evenzeer hoofdloos aanvljdt
Navel scheef naar de zon gekeerd
Eén arm dik gespierd van het wuiven
En ook zij het hoofd in de wolken

Uit het duister van hun schaduw snoert zich
Een kookpot af, een driepoot. Is het wuiven
Bedoeld om de offergeur te verdelen? Bereikt
Die zo ooit die spiraal?

BANVLOEK

Gideon sbende: niet eerst een beker in de beek
Maar drinken uit de eigen gekomde handen
Uit zu lk hout gesneden scheppen we victorie
Kanaänieten Palestijnen martelend van hier tot Jericho
Onbarmhartig de *cherm* מִחַרְמַת banvloek met goddelijke hand
En dan zij weer

Waar ik was was ruimte noch licht
Ik wierp mijn beker van bomenvoeten weg
Bleef, en steunend op ellebogen van takken
Dronk ik reikhalzend van buurmans teugen

Totdat mijn nu veel te lange stam
Waar de olijven schaars zijn als Bulgaarse Lakenvelders
De op olijfhout beluste blik van lepelsnijders zal trekken
Trekken zoals het water een drenkeling
En het fluisterend licht een blinde.

JEROEN

Dit is het grote verdriet

Nu de middelste zoon zich verhangen heeft
Volgens eigen brief om een lief dat wel een beet je
Van hem hield maar wat wil je,
Er was ook een buurman met goede
Vooruitzichten in de zaak en niet al dat
Artistieke – gek werd je er soms van
En dan die zotte occasie-camionette

Dus verschijnen zijn ouders, broer en zus
Nu als holle bundels knekels waarlangs,
Tevergeefs troost zoekend
De schouderbladen van plannen voornemens hoop
Tot dof langgerekt kreunend verdriet zijn samengevouwen
Hun haren liggen uitgerukt aan hun voeten
Zoals ook Kanaänieten en Afrikanen hun hoofd
Scheren in het aangezicht van een dood
En dat groeit nooit meer aan

Ik weet ook niet waarom die kneke bundels van boven
Op kangoeroes moeten lijken meewarig het kopje
Scheefhoudend kijken ze elkaar – zo 'n buidel
Draagt een stukje ziel dat herboeren wil worden
En verder cassettebandjes, foto's, een schoolrapport
Fröbelwerkje, zijn eerste eigen CD, zijn hart van
Koraalrif dat zelfs de wereld te groot was

Maar vooral onontkoombaar ontroostbaar
Verdriet

Als je goed kijkt zit hij daar nog, klein
Ingeklemd tussen zijn broer en zijn zuster rechts
Wij wisten niet dat het niet genoeg was wat we hem gaven
Hoe konden we weten dat het niet genoeg
Was wat we hem gaven
Hij had nog die middag gezegd dat hij alles
Tot klaarheid zou brengen

Waarom was het vooruitzicht van ons
Verpletterd verdriet voor hem niet genoeg
Om te blijven?

V. AUTOBIOGRAFISCH

DERWISJ

Mewlēwi dērwisjen
Draaien beter dan een *dí edzjee* met retrograde
Plaatbeweging voor eigentijds krassen
Wij zijn de planeten wij zijn de heilige
As van de hemel, *Qoeth* die van God
Zelf bewogen de wereld beweegt

Het zijn de broederarmen die draaien
En draaiend achterraken bij hun draaien
Omdat hun fakkels stotteren in de ruimte en tijd
In dit stotteren voorbij Heideggers Hitlergroet
Ligt Einsteins geheim

Maar de broeders van Mewlewi
Zijn niet die van Sidi Mehèmmèd
Niets draait er aan diens vijgeboom
Patrijzen schuilen in zijn hagedoom
Als *díedzjees* in een lijn *coke*
De fluit lokt als oerwateren klokkend
Rond de heuvel die de oetheuvel aanspoelt
En van binnen bekleedt als *changeant* voering
Lees maar de mystieke schuiltijd in kleuren

De derwisj van Sidi Mehèmmèd strompelt blind
Rolt blootborstig over cactusstekels
Bolt rood over fluitpiek-egels
Eet toe roodgloeiend verhitte sikke ls
Doet haasje over over de quasi-waardige
Holland Festival kitsch van Mewlewi

Ooit werd ik zelf zo'n derwisj, de zwarte
Schim van Mehemmed pulseerde in mijn ooghoek
Maar terwijl al het mes in het vuur verhit werd
Als de kop van de 'Arfawi tot emvogel
Hopte ik weg op mijn kangoeroe staart
In mijn buideleen boek met 40 jaar draagtijd
Op mijn schouders de last van *sangoma*
In mijn hersenschors ingekrast
Als een hart met pijl dit gedicht.

IDENTITEIT

Wie ik ben zakt af tot broekgordijn en
Van bast hoe lager je komt hoe meer het
Bouwvakkersdecolleté van het Zijnde
De schijn van hout niet meer ophoudt
In deze werkelijkheid woon ik niet maar
Scheep mij in ieder gat steeds weer in naar Andromeda
Sirius of Mars en zal daar nooit aankomen
Verstrikt onderweg in de breiwerken van
De ruimte en tijd

Hier sta ik als een stapel bokaal te dure
Regionale producten te liegen over mijn oorsprong
En met de damp die ik uitadem gezondheid te veinzen
Terwijl zelfs libellen die moordenaars binnen een straal
Van tien meter mijn krachtveld niet overleven
Maar ik leef en met deze grove zeef van
Eigenheid tart ik je ik stamp je erdoorheen
Tot bundel parallelle staafjes als in een
Tekensfilm

Leg als Thomas je hand in mijn lendegaten
En zeg mij na: 'Culturen
Bestaan niet'

Nou ja,
Alleen die van mij.

VROUW HOLLE: EEN TABLEAU VIVANT

Op de voorgrond Vrouw Holle vandaag zonder dienstmeid
(Die lieve heeft zich verslinkt in de goudstukken;
Die slechte is haar padden nog uitbroeden tot draken
Zij doet dat in de holte van haar slijmhand
En de put omlaag is verstopt met maandverband)

Vrouw Holle wuift nu zelf haar plumeaux
Van diverse pluimage als daar zijn
Rookvogels Wafelwaters Aardschottels (hun staart
Vorkt kwistig bij elke graap) en de Laaiende Vuurvaag
Hephaistos van Ptah de vergeetla

Wuift haar plumeaux taai als een staartster, loenser nog
Dan Meryl Streep en schitter dan weeuw
Haar kussens kussens kussens zijn al opgeschud
De vuurklap gebeefd, witte
As-lagen schragen op Thera

En op de achtergrond
De stalboom waarin Josef trots vroedman speelt op Maria
Terwijl de tot Een Persoon (Vader, Zoon en Heilige Geest)
Samengesmolten herders en wijzen in Minoïsche
Adoratiehouding \vee \vee (rechtop, armen gebogen
Ellebogen omlaag kont naar achteren)
Hun beste beentje voorzetten

Voorzeggend wat ik als ondergeschoven
Doornprins van de taal vrijgekust
Uit wetenschap haar glasstolpen oerwoud
De koeien uit de aarde op wijde horens
De poten trappelend ópzet naar de hemel
Dromen druidend als fruitduide's Zegemond
Astrologie als porno voor de geest
Weesgegroetjes als mantra's waarzeg

Ik niet met water maar met zelfgeschreven
Geest van Zout op mijn computer
Geen padden uit mijn mond maar Vrouw Holle laat mij
haar plumeau hanteren als wijwaterkwast

En ik asperge spetter spetter
Een luipaardvel een sterrenhemel de spikkel-
Zaadjes van de St-Jansbroodboom, *gárub*
//garub 豹 豹 prek wesh gi raf porcu
Hols vitriool dat door wormgaten van
Boeken stromend ze uitbrandt platbrandt
Tot dorsvloer van voortalig
En gelenzangzaad.

INNERLIJK

Twee handen op een buik je ziet er maar
Eén, maar daarvan heeft het krachtig aangrijpen
Zijn eigenaar van top tot teen langgespleten

Ik dacht dat ik wist wie ik was
Mijn wit binnenste geëtaled als een hoer
Pluk mij pluk mij al groeit daaruit de
Schedeldraak zijn dichterlijke chiwara

Maar nu zie ik dat die hardbaste hand
Waar in het verhoude horloge van de dood
Onsmakelijk vergroeid is ondanks slechts
Drie vingers en de sarcastische uitroep van ouderdom

(die hand die de wereld heeft gepaaid met gereedschap
En heeft bebokst zonder handschoen
Die jou dagelijks heeft gestreeld en de kinderen
En die nu is toegebeten tot littekenweefselen eelt)

Veel meer mij is dan dat witte opengescheurde
Kut cambium van poëzij.

OUDERDOM

Schilvert grijs zijn plooiën krimpnd
Satumus als schraalhans fossiele roos
Troost nauwelijks de geperforeerde
Schotel van droogte

Dit is niet de zomer wanneer lentewater
Zich schaterend in sapstelen voorpret verbergt
Voorbij de rondgang van het jaar is hier
De neergang waarvan geen terugkeer

Vanuit de ruimte gezien liggen de landschollen
Geplooid in elkaars schoot er komt geen rivier meer
Woestijnvorming splijt het
Beisteren kiemblad van het cambium de
Kurken hartkamers van verschralling

En dan leek dit van heremieten
Wijshheid de pleisterplaats.

MÉNAGE À TROIS

Hoezeer ook samen verworteld hoezeer ook
Gesponnen in wederzijdse gebaren
Be zweringen bast verblekende met
Hoog opgeheven hand
En bovendien nog waar

Maar virtueel als een binnenstebuiten gedraaid
Heelal als niets dan een duister gat in de achtergrond
Van bomen, en breedit omvattend
Als overdracht van kinderverdriet bij vermoeidheid

Als onvermijdelijke
Echo van hun tweezijn

Is daar de derde die zijn armen al spreidt voor omhelsing
Het lijkt een medeminnaar een geheime loyaliteit
Bij het paren – tenslotte zijn er zoveel
Mogelijke orificen, wie weet
Waar onderwijl de oren van dromen
Of hoe een *succubus* toegang zoekt door de navel
Als de geslachtsopeningen even bezet zijn

Gelijk in een druipsteengrot groeien hier
Fantasmen zowel omhoog als omlaag
Maar onindelijk veel sneller slurpt
de duur inwaarts tot de
Tijdstilstand van het orgasme
Kijk goed en je ziet geen stam

Ik weet wie het is:
Niet meer de depersonaliserende
Schim van mijn moeder zoals die zich altijd
Ingewrongen tussen mij en jouw geserveerde plekjes
Je liefste blikken verstarrend tot zinloos staren

Maar juist nu ik je eindelijk met je volle gewicht
Durf voelen in mijn armen, en draag, zoals jij mij

Is daar al de kuchend aandacht trekkende
Driftig op zijn horloge tikken de
Been tje lichtende kruistrappende me bij de haren meeslepende
Dood.

AANTEKENINGEN

AAANTEKENINGEN

ALGEMEEN

De beelden in deze bundel zijn overwegend ontleend aan projectie van voor mij actuele of vanzelfsprekende inhouden op de aanschouwing van grillig gevormde olijfbomen in Zuid-Griekenland. Daarbij is de belangrijkste mededeling er een betreffende de 'Textuur van het Zijnde' – een onderwerp dat, ondanks zijn gruwelijke woordkeus (die echter normaal filosofisch taalgebruik weerspiegelt), niet tot de ene sectie van die naam beperkt blijft. Dit regardeert mijn inspanning, als dichter, Afrikaans waarzegger, en intercultureel filosoof, om een wereldbeeld te formuleren waarin plaats is voor de kennis van zowel het modeme Noordatlantisch gebied met zijn wetenschap en technologie, als van het oude Afrika met zijn – naar ik ontdekt heb, naast anderen – waarheidsgetrouwe waarzegmethoden en effectieve magie. Oppervlaktestructuren, spanningsvelden, plastieke torsies, onverzoenlijke maar tijdelijk ontvinsde tegenstellingen, als kenschetsing van de werkelijkheid, vormen het hoofdthema van deze bundel. Zij zijn geconcretiseerd in een vijftal secties: Dendrogram Textuur van het Zijnde; Mythische voortijd; Eigentijds; en Autobiografisch. Ik stel mij op het standpunt dat een tekst grotendeels zelfstandig is en door elke lezer op eigen wijze geïnterpreteerd mag worden ongeacht de oorspronkelijke bedoelingen van de schrijver. Onderstaande aantekeningen zijn dus volstrekt overbodig. Niettemin zijn de voor mijzelf actuele en vanzelfsprekende inhouden voor de meeste lezers onbekend en duister, zodat zij uitnodigen tot korte toelichtingen – waarmee deze bundel, evenals mijn vorige, mijn eigen paden in leven en werk documenteert, en de verbanden daartussen laat zien. Vaak is de meest beknopte (hoewel literair vervreemdende) manier daartoe een eenvoudige bibliografische vermelding.

DENDROGRAM

'Dendrogram': Clusteranalyse speelt in mijn wetenschappelijk werk een grote rol. In de multivariate statistiek is een *dendrogram* of boomdiagram een grafische afbeelding van de door clusteranalyse achterhaalde, getrapte relaties tussen variabelen afgebeeld als een boom met zich steeds splitsende takken en twijgen. Letterlijk betekent het woord 'boomschrift' en dat dekt de inhoud van deze bundel.

'Rauw Russell': een specifieke vorm van clusteranalyse bedoeld voor gedichotomiseerde variabelen (waar iedere variabele slechts twee verschillende waarden kan aannemen, bijv. 0 en 1) is uitgewerkt door Rao & Russell.

'lordschap': Lord Bertrand Russell (1872-1970), vernieuwer van de filosofie van de wijskunde, en later vooral actief als maatschappijkritisch en politiek filosoof, vredesactivist.

'Neerstand der horde Ordéga die zijn krant': vgl.

Ortega y Gasset, J., 1962, *De opstand der horden*, Den Haag: Leopold, Ned. vert. van *La rebelión de las masas*, 2e druk, deze vertaling voor het eerst gepubliceerd in 1933;

'y Gasset' is een zelfgegeven bijnaam vanwege Ortega's relatie met het krantenwezen. Mijn variant 'Ordéga' is ingegeven door het eraan voorafgaande '[h]orde'.

'van Uw weerbarestig meervoudig / Lot het volleerd orakel': tijdens antropologisch veldwerk

in Botswana, vanaf 1988, werd ik opgeleid tot gediplomeerd waarzegger / genezer / priester in de *sangoma* traditie van Zuidelijk Afrika. Vgl.:

van Binsbergen, Wim M.J., 1991, 'Becoming a sangoma: Religious anthropological field-work in Francistown, Botswana', *Journal of Religion in Africa*, 21, 4: 309-344;

van Binsbergen, Wim M.J., 2003, *Intercultural encounters: African and anthropological towards a philosophy of interculturality*, Berlijn / Boston / Munster: LIT, hst. 5-8;

van Binsbergen, Wim M.J., 2003, 'Sangoma en filosoof: Eenheid in de praktijk, dilemma in de theorie', in: Bulhof, I.N., Poorthuis, M., & Bhagwandin, V., red., *Mijn plaats is geen plaats: Ontmoetingen tussen wereldbeschouwingen*, Kampen: Kle ment-Pelckmans, pp. 219-231;

van Binsbergen, Wim M.J., ter perse [2011], 'Does African divination "work", and if so, how is it this possible? Divination as a puzzle in intercultural epistemology', *Quest: An African Journal of Philosophy / Revue Africaine de Philosophie*, 2011, 1-2.

'Die onder de olijfbom slaapt (...) / Toegedekt met patrijzen vleugels waaronder / Meidooien bloem verdroogd verwaait': tijdens mijn eerste ethnohistorisch en antropologisch veldwerk (in Noordwest Tunesië, 1968 en 1970) bestudeerde ik de cultus verbonden aan het graf van de plaatselijke heilige Sidi Mehemmed, die (in het lied ten behoeve van de aan hem gewijde extatische dans van de *fe kirs* / derwisjen) genoemd wordt: 'die onder de vijgeboom slaapt', 'die onder de meidoorn (eigenlijk: hagedoorn) slaapt', en op bijzondere wijze verbonden is met de patrijzen die de aan hem toegewijde onbewoonde heuvel bewonen. Ik heb hier veel over geschreven, wetenschappelijke artikelen, een tweedelige studie thans vrijwel gereed, en een roman:

van Binsbergen, Wim M.J., 1988, *Een buik openen: Roman*, Haarlem: In de Knipscheer.

Overigens wordt voor deze 'sacrale temenos' in het Arabisch het woord *horm* gebruikt, dat gelijk staat aan het Hebreeuwse *chem*, 'ban', dat wij verderop in deze bundel tegenkomen. Het samenvallen van antropologisch onderzoeksobject met de onderzoeker, zoals hier opgeroepen, is binnen de wetenschap een doodzonde, en desondanks het grote streven van mijn eigen wetenschapsbeoefening gedurende de laatste kwart eeuw. Terwijl het gedicht dus begint met de schijn van verwisselbaarheid van in slagorde opgestelde schijnbaar identieke soldaten te vervangen door het viereen van de uniciteit / identiteit van elke boom afzonderlijk, stuurt het in de laatste strofe zelfs aan op identiteitsverlies in het samenvallen van subject en object.

SHELDRAKE

'Sheldrake', Rupert Sheldrake (1942-), pionier van een 'nieuwe levenswetenschap' gebaseerd op het idee van morfogenetische velden; vgl.:

Sheldrake, R., 1981, *A new science of life: The hypothesis of formative causation*, Londen: Blond & Briggs/Los Angeles: Tarcher.

'ruimtetijd': in de moderne natuurkunde verschijnen ruimte en tijd als nauw samenhangende

dimensies die samen de werkelijkheid van het heelal bepalen.

‘pedofilie- / Schandalen’: rond 2010 werd het Noordatlantische gebied opgeschrikt doordat duizenden gevallen bekend werden van seksueel misbruik van vooral mannelijke jongeren door Rooms-katholieke geestelijken. Hoewel mijn middelbare school door paters gerund werd en ik ook als misdienaar actief was, heb ik persoonlijk geen enkele ervaring met dit soort wellustige machtspraktijken opgedaan. Ik verloor mijn Christelijk geloof op vijftienjarige leeftijd om heel andere redenen (zie onder, aantekeningen bij SEGMENTAIR) en blijf de paters dankbaar voor de prachtige formele opleiding die zij mij gegeven hebben, alsmede voor de best denkbare introductie tot religie, zonder welke ik nauwelijks specialist in Afrikaanse religie had kunnen worden.

KLEINE ZOÖLOGIE

‘e-reader’: hedendaags digitaal leesapparaat.

‘sokpop’, meestal thuis gemaakte pop bestaande uit een met zacht materiaal opgevulde sok, waarop eventueel een gezichtje geborduurd is.

‘de Oorsprong van alle leven’, volgens een bekende Zen *koan* het vrouwelijk geslachtsdeel.

‘waar Achilles dagloont’: de Griekse held voor Troje, Achilles, wordt tenslotte koning van de onderwereld, maar als hij bezoek krijgt van zijn vroegere strijdmakker Odysseus (Homerus, *Odysee* XI) klaagt hij dat iemand beter een arme dagloner kan zijn bij leven op aarde dan koning van de doden.

‘boomgraf’: een van de oudere vormen van begraving, in West Afrika bij uitstek voorbehouden aan barden

Meuli, K., 1975, ‘Die Baumbestattung und die Ursprünge der griechischen Göttin Artemis’, in: T. Gelzer, 1975, red., *K. Meuli Gesammelte Schriften, II*, Basel-Stuttgart: Schwabe, p. 1083-1118.

REPELSTEELTJE

‘kabouter die de boerendochter slinks / Bij het spinnen helpt onder haar rokken’: in het sprookje Repelsteeltje (Grimms *Kinder- und Hausmärchen* no. KH55) wordt een jonge vrouw verplicht op het gebied van spinnen een onmogelijke prestatie te leveren: goud te spinnen, waarop haar vader zich tegenover de koning heeft laten voorstaan; de onaangename kabouter Repelsteeltje helpt haar op voorwaarde dat hij haar toekomstig kindje mag komen halen als beloning, tenzij de vrouw zijn naam kan noemen. Als zij daarin boven verwachting slaagt, pakt het mannetje zich bij één voet vast en scheurt zichzelf in tweeën, waarmee hij een verschijningsvorm wordt van het eenzijdige wezen dat wij verderop (aantekeningen bij EFTELING) zullen tegenkomen als Mwendanjangula.

‘horen / Zien en zwijgen’: in een Oost Aziatische populaire voorstelling, drie aapjes die deze deugden in praktijk brengen naar aanbeveling van Confucius; een dienovereenkomstig beeldje bevond zich in mijn ouderlijk huis.

‘hout / Te vezeldicht te lucht te aarde te water’: evocatie van enige klassieke Griekse en Chinese elementen. Vgl.

van Binsbergen, Wim M.J., ter perse [2010], ‘Before the Pre-Socratics: The evidence

of a common elemental transformational cycle underlying Asian, African and European cosmologies since Neolithic times’, *Quest: An African Journal of Philosophy/ Revue Africaine de Philosophie*, 24, 1-2.

STATICA

‘kosmische winter’: wereldramp door extreme afkoeling, bijv. veroorzaakt doordat stofwolken de zon langdurig verduisteren.

‘Het hele Newtonse spel’: Isaac Newton (1643 – 1727), grondlegger van de moderne hemelmechanica.

REI

‘Rei’: in klassiek drama, plechtig commentaar op de handeling, uitgesproken door een collectief.

Winnie the Pooh’, vgl.:

Milne, A.A., 1926, *Winnie-the-Pooh*, Londen: Methuen.

‘...Oidipoes verkracht, zijn vader / Paartje rijdend op de rug van de sfinx, en Ma Jo / Kasten...’: een uiterst vrije weergave van de Griekse mythe van Oidipoes en zijn ouders Laios en Jokaste.

‘tijdmonster dat van Iran / Tot de Borobudur’: de Oudiraanse verpersoonlijking van de verslindende tijd, Zervan, keert in het Boeddhisme terug als een monsterlijke kop die vaak als ornament boven poorten te vinden is.

SEGMENTAIR

‘segmentair’: in de antropologie term voor een vorm van sociaal-politieke organisatie zonder centraal gezag maar gebaseerd op complementaire oppositie van volgens een boomdiagram opgesplitste sociale eenheden; vgl.:

Gellner, E.A., 1969, *Saints of the Atlas*, Londen: Weidenfeld & Nicholson;

van Binsbergen, Wim M.J., 1971, ‘Saints of the Atlas: Ernest Gellner’, *Cahiers des Arts et Traditions populaires*, 4: 203-11.

‘Pelagien / (Filistijnen Phrygiërs Friezen Belgen)’: al deze volksnamen zijn misschien varianten van dezelfde basisnaam; vgl.:

van Binsbergen, Wim M.J., in press, *Towards the Pelagian hypothesis: An integrative perspective long-range ethnic, cultural, linguistic and genetic affinities encompassing Africa, Europe, and Asia*, Harlem Papers in Intercultural Philosophy and Transcontinental Comparative Studies.

‘Hegelse triade’: de dialectische triade these-antithese-synthese, waarvan ik betoogd heb dat zij een fundamentele, dynamische vooruitgang in het denken is vergeleken bij de binaire tegenstellingen, het recursieve denken en de ‘reikwijdte-semantiek’ waarvan tussen Laat Paleolithicum en Bronstijd sporen kunnen worden aangetroffen; vgl.:

van Binsbergen, Wim M.J., & Woudhuizen, Fred C., 2011, *Ethnicity in Mediterranean protohistory*, British Archaeological Reports (BAR) International Series 2256, Oxford: Archaeopress.

‘Teilhard zal veld onder de boord, / Teilhard / de Chagrin’: Pierre Teilhard de Chardin (1881-1955) was een Franse Jesuit / paleontoloog, met wiens werk ik (via de Nederlandse vertaling van zijn bekendste werk *Le phénomène humain / Het verschijnsel mens*) als 13-jarige in aanraking kwam op zoek naar een wetenschappelijk onderbouwd geschiedenisbeeld als antwoord op een adellijke leeftijdgenoot die in het jeugdblad *Robbedoes* claimde van Trojaanse helden en zo van goden af te stammen (ik zou later merken dat dit ook in Britse aristocratische kringen een wijdverbreid geloof is). Ik schafte, van mijn speciaal voor dit doel verhoogde zakgeld, één voor één de belangrijkste werken van Teilhard aan in het Frans, werd corresponderend lid van de *Société des Amis de Teilhard de Chardin*, leverde deze organisatie en uitvoerige in het Frans gesteld bibliografie van de receptie van Teilhard in Nederland, en kreeg in erkentelijkheid daarvoor tamelijk unieke, ongepubliceerde teksten toegestuurd van Teilhard, zoals die voor diens dood in Franse dissidente katholieke kringen hadden gecirculeerd. Ik nam mij voor palaeontoloog te worden, en maakte van het optimistische, scientistisch-nystieke denken van deze priester (steeds afgebeeld in toog met witte boord) de reddingboei waarop ik mij krampachtig maar vol vertrouwen drijvende hield vanuit een onpersoonlijk perspectief van de zeer lange termijn, ondanks mijn van incest en geweld verscheurde huiselijke omstandigheden, en mijn even hopeloze als grenzeloze verliefdheid op een meisje dat mijn tegenspeelster was geweest in onze bijrollen in het schooltoneel. Toen de verliefdheid aanleiding gaf tot mijn eerste gedichten, zocht ik het advies van een iets oudere schoolgenoot die op onze middelbare school als autoriteit op literair gebied gold: uiterst belezen zoon van een gepubliceerde dichter, romancier, tijdschriftredacteur en uitgeversadvocaat, en zelf reeds de trotse auteur van met enige in een officieel literair tijdschrift gepubliceerde gedichten. Zijn eigen wereldbeeld was dat van de vertwijfelde literaire generatie van Nederland kort na de Tweede Wereldoorlog: van het Reve, Hermans en Wolkers – godloochenende en absurdisme beleidende, door gevoelsverlamming overheerste literaire echo’s van Sartre, Camus, en Nietzsche. Ik liet hem mijn liefdesdagboeken lezen als mede mijn teksten die op Teilhard steunden, vertelde hem over mijn gezinssituatie, en stond hem toe, in een kuis maar heftig gesprek van één avond mijn hele zo moeizaam opgebouwde afweert te vernietigen, in ruil voor literaire kennis, de voorgenomen identiteit van dichter, en op een precäre combinatie van bewondering, afgunst en klasse-onzekerheid berustende vriendschap (die hij trouwens een paar jaar later van de ene minuut op de andere opzegde). Zo werd (op een wijze die mij nog steeds verbijstert, en waarover ik al tientallen jaren een roman voornemens ben te schrijven – ik vermoed dat onuitgesproken en onvoltrokken homo-erotiek de sleutel is geweest) op slag mijn godsgeloof en optimistisch wereldbeeld vernietigd, en werd mij de absurde tegenstrijdigheden van mijn situatie onontkoombaar getoond – sein tot enige jaren van psychotische vertwijfeling (*‘chagrin’*) die ik als de meest verschrikkelijke van mijn leven beschouw. Naast (met genuïne vertraging) dichter werd ik aanvankelijk antropoloog / historicus, politicoloog, en tenslotte intercultureel filosoof, comparatief mytholoog en archaeoloog; vanaf eind jaren 1990 begon ik mij, nog steeds bewust van Teilhards voorbeeld, steeds meer toe te leggen op prehistorische onderwerpen, die thans een belangrijk aspect vormen van mijn wetenschappelijke productie.

‘recursie’: een bepaalde vorm van archaisch denken waarin het object in eindeloze herhaling wordt benaderd zonder dat het wordt overstegen; complementaire oppositie zoals in segmentaire sociaal-politieke organisatie (zie boven) is een vorm van recursie. Mijn werk met Woudhuizen, en over de Voorsocratici, gaat op recursie uitvoerig in.

‘precessie’ en ‘Veegt Vega Polaris de mantel uit / Pnuint Altair al taaier zijn pruim / Adelt

Aquila adelaars fris uit het ei’: de beide denkbeeldige uiteinden van de aardas staan niet stil maar tollen enigszins rond, met andere woorden beschrijven een cirkelvormige baan met een omloop van 26.000 jaar. Dit heeft tot gevolg dat ook de schijnbare noordpool aan de nachthemel in de loop der eeuwen een cirkelvormige baan lijkt te beschrijven, zodat steeds andere sterren de rol van poolster vervullen: Polaris, Vega, Deneb, Kochab, Deneb (maar – met een dichtelijke vrijheid – niet Altair dat, in het sterrenbeeld Aquila / Arend gelegen, tientallen graden van de pool verwijderd is).

‘Wilde Jacht’: op de sterrennacht geprojecteerde mythische stoet van spoken onder aanvoering van Odinn, St Maarten, Cemunnos, Holle / Holda, Hekate, etc.

ONTOLOGIE

‘Ontologie’: Zijns leer

‘van gloria’: uitroep toegeschreven aan kerstengelen; vandaar meer algemene uitdrukking in oude liedteksten; voorts een merk bleekwater uit het midden van de twintigste eeuw van onze jaartelling.

‘Ahriman’: in het Oudiraanse wereldbeeld, de god van het kwaad, tegenpool van Ahura Mazda.

‘country &’: westem.

‘*Spellbound*’: film van Hitchcock waarin psychoanalyse gebruikt wordt om een droom over skisporen in de sneeuw te duiden.

‘zwarte gaten’: astronomisch begrip, duidend op sterren waar de concentratie aan materie zo onvoorstelbaar groot is dat de dienovereenkomstige zwaartekracht het lichtstralen niet toelaat te vertrekken.

‘De mannen nog vlot gekleed / De vrouwen al bloot / Vanzelfsprekendheid veinzend’: beschrijving van het genuchtmakende schilderij *Déjeuner sur l’herbe* van Edouard Manet (1862-63, thans in Musée d’Orsay, Parijs).

WERELDEI

‘Wereldel’: over de hele wereld verbreide cosmogonische voorstelling volgens welke de wereld uit een ei is voortgekomen; kanunnik Lemaire’s theorie van de Oerknal, thans de overheersende kosmologische visie, is ook op te vatten als een versie van deze voorstelling.

‘quantummechanica plancken zaagt’: quantummechanica werd in 1925 geformuleerd door Werner Heisenberg (1901-1976) als revolutionaire benadering en oplossing van het deeltje-golf dualisme van het klassieke wereldbeeld van de natuurkunde; uitgangspunt was het in 1900 door Max Planck (1858-1947) geformuleerde idee van het quantum, energiepakketjes van vaste, trapgewijs afgepaste grootte.

‘Hemelse Zonen’: de Dioscuren Castor en Pollux, broers van Helena en Clytaemnestra; ook de Chinese keizer werd ‘Zoon des Hemels’ genoemd.

‘Kwik Kwek en Kwak’: de drie neefjes van de eend Donald Duck in het gelijknamige stripweekblad; vooral van Japanse stripfiguren is bekend dat zij een eeuwenoude mythologische achtergrond hebben – misschien gaat dit specifieke drietal terug tot de zonen

van Kronos (Zeus, Poseidon en Hades) die de wereld onder elkaar verdeeld hebben (Homerus, *Ilias*, XV). In mijn recente werk laat ik zien dat triaden een radicale, dialectische transformatie zijn van het archaische denken in binaire tegenstellingen; deze vernieuwing trad op in de Bronstijd in een smalle gordel beschavingen van West Europa tot China.

‘panspermische’: voor de verklaring van het leven op aarde staan ons vele theorieën ter beschikking, onder andere de *panspermische* volgens welke levenskiemen door het hele zonnestelsel of heelal voorkomen en aldus het aardse leven hebben doen ontstaan, dat dus niet van lokale oorsprong zou zijn. Een tamelijk recente en invloedrijke versie van deze theorie is van de Zweedse Nobelprijswinnaar Svante Arrhenius (1859–1927); ook de zeer vooraanstaande moderne astronoom Fred Hoyle toonde zich een aanhanger van deze theorie, vgl.:

Arrhenius, Svante, 1908, *Worlds in the making; the evolution of the universe*, New York / Londen: Harper,

Hoyle, Fred, 1983, *The intelligent universe*, Londen: Joseph.

‘agaat’: metamorf gesteente dat vaak patronen van parallelle banden vertoont, ieder met een eigen kleurnuance.

‘Australiërs vereeren zulke houtstrikken als totems’: vgl.:

Stubbs, Dacre, 1978, *Prehistoric art of Australia*, South Melbourne: Sun Books, first published 1974.

‘Dromen’: In de oorspronkelijke culturen van Australië verwijst het begrip *Het Dromen* of *De Droomtijd* (‘The Dreaming, Dreamtime’) naar een mythische voortijd waarmee de mens in dromen ritueel in contact komt en waarin totemdiëten en voorouders direct aanwezig zijn.

‘in het riet in het oudste moeras’: In vele delen van de Oude Wereld (Oud Japan, Oud Egypte, en in de historische culturen van Zuidelijk Centraal en Zuidelijk Afrika: Nkoya, Zoeloe) bestaat het (waarschijnlijk in oorsprong Pelagisch) cosmogonisch geloof in een oerhevel of oereiland, oprijzend uit de primaire wateren van de Chaos / Oermoeras, en met name bedekt met riet – de eerste goden en/of mensen zijn tussen dit riet geboren.

VOORMENSELIJK

‘gnoe’: alias Blue Wildebeest, *Connochaetes taurinus*, een wilde runderachtige uit de Afrikaanse savanne.

‘afgeplaatte discusschijven van hoom’: beschrijft gnoehooms.

‘gnoeldozer’, vgl. bulldozers.

‘Rhea’, ‘Oéranos’: Rhea is de zuster en echtgenote van Kronos, beiden kinderen van Oeranos en Gaia / Hemel en Aarde, maar vaak ook wordt Rhea met Gaia geïdentificeerd.

‘scheile possies’: naast *steikelbaarsies* de meest voorkomende vissoort in de Amsterdamse grachten van mijn jeugd; zij werden door de buurtkinderen met levensgevaar gevisst met zelfgemaakte schepnetjes, bij voorkeur van tussen kolenschuiten of vanaf het betonnen dak van een openbaar rioir (‘pisbak’).

‘avata’s’: afgeleide verschijningsvorm, incarnatie, met name gebruikt voor de afgeleide verschijningsvorm van Hindoegoden, bijv. Matsya (vis) en Krisjna (koeherder) als avatars van Wisjnoe.

‘Het ondergrondse vee’: er is een door de hele Oude Wereld wijdverbreid geloof dat de rijkdom (Grieks *Ploutos*, een andere naam voor Hades) van de onderwereld vooral uit runderen bestaat.

EFTELING

‘Efteling’: mythische plaats nabij Kaatsheuvel, Brabant, kennelijk genoemd naar een mythisch wezen van die naam.

‘Blad zijt ge en tot blad’: verwijzing naar het bijbelboek *Genesis* 3:19 – een standaardtekst bij Christelijke begrafenissen.

‘Repelsteeltje’: zie boven, aantekeningen bij het gedicht van die titel.

‘Eenbenigen’: door de hele Oude Wereld vinden wij de voorstelling van het wezen dat slechts één helft van zijn lichaam heeft. In Afrika is deze voorstelling wijd verbreid, met name ook onder de Nkoya van Zambia, voor wie ik het heb beschreven onder de plaatselijke naam Mwendanjangula, ‘Boomtoploper’, ‘Gij die U in de Hoogte verplaatst’. Von Sicard ziet er een oude weers-/jacht-/vee- en me taalbewerking in; zelf acht ik de voorstelling Pelagisch en neem ik aan dat zij zich vanuit Neolithisch West Azië over drie continenten heeft verbreid. Vgl.:

von Sicard, H., 1968-1969, ‘Luwé und verwandte mythische Gestalten’, *Anthropos*, 63-64: 665-737.

van Binsbergen, Wim M.J., in press [2012], ‘Matthew Schoffeleers on Malawian suitor stories: A perspective from Comparative Mythology’, in: *Malawian Journal*, special issue in memory of Matthew Schoffeleers, pre-publication copy at: <http://shikandaneet/topicalities/WIM%20ON%20MALAWIAN%20SUITORS.pdf>.

‘Neveling’: *Nibelung*, nevelbewoner, heimbewoner.

WEIRD SISTERS

‘Weird sisters’: de drie heksen in Shakespeare, *Macbeth*.

‘Ruinen’: geestrijke mannelijke paarden.

‘runen / Tenug in de boom waarna / Odinn ze leerde’: Cf. *Oudere Edda*, *Hávamál*, 31: 138 e.v.

ZONDEVAL

‘meisjeskop’, ‘Galliër’: op de foto was aanvankelijk een meisjesgezicht zichtbaar hoog in de boom, daarboven een besnorde krijger; bij de huidige bewerking is daarvan bijna niets meer terug te vinden.

‘Talmuedische zondeval van de rabbijnen’: volgens sommige Talmuedische autoriteiten bestond de bijbelse zondeval uit niets anders dan de ontdekking van de seksualiteit; in mijn vergelijkend onderzoek van zondvloedmythen over de gehele wereld (zie onder) werd hetzelfde verband geconstateerd.

TROLLENKIND

‘Koeien uit aarde paarden uit hemel’: koeien worden vaak geassocieerd met de onderwereld, paarden zijn in het Europese Laat Paleolithicum verreweg de meest afgebeelde dieren en kunnen geassocieerd worden met de hemel en de oerwateren; overigens is het onderscheid hier te zwaar aangezet: ook Hades’ paarden komen uit de aarde (bij de schaking van Demeter), en is de hemelkoe/-stiereen thema in Oud Egypte en Mesopotamië.

‘zondvloed’: analyse van zondvloedverhalen speelt de laatste jaren in mijn vergelijkend-mythologisch werk een aanzienlijke rol, vgl.

van Binsbergen, Wim M.J., met medewerking van Mark Isaak, 2008, ‘Transcontinental mythological patterns in prehistory: A multivariate contents analysis of flood myths worldwide challenges Oppenheimer’s claim that the core mythologies of the Ancient Near East and the Bible originate from early Holocene South East Asia’, *Cosmos: The Journal of the Traditional Cosmology Society*, 23 (2007): 29-80;

van Binsbergen, Wim M.J., 2010, ‘The heroes in Flood myths worldwide; Seeking to capture prehistoric modes of thought by means of quantitative contents analysis’, bijdrage, 4th Annual Meeting, International Association for Comparative Mythology, Department of Sanskrit and Asian Studies, Harvard University, Cambridge (Ma), VS, 8-9 October 2010, beschikbaar op: http://shikand.net/topicalities/binsbergen_flood_heroes.pdf.

TROJE

‘Koeien zijn vanuit de aarde maar paarden’: als boven, aantekening bij TROLLENKIND.

‘Lascaux’: Laat Paleolithische vindplaats in Dordogne, Frankrijk, beroemd om zijn prachtige diepgraveringen.

‘Neolithicumwaarts’: het Neolithicum, met als kenmerk voedselproductie gepaard met afwezigheid van metaalbewerking, volgde enige duizenden jaren na het Laat Paleolithicum.

‘de Meesteres die door/Poseidon onttoond werd als der Oerwateren Moeder’: volgens een schema dat ik enige malen beknopt gepresenteerd heb, onder meer in de aantekeningen bij mijn dichtbundel *Vloed* (2007), bestond er in het Laat Paleolithicum een wijdverbreide cosmogonisch mythe volgens welke de Moeder van de Oerwateren het Land maagdelijk voortbracht als haar enige zoon, en vervolgens door hem werd bevrucht, waaruit de rest van de wereld voortkwam. In de Bronstijd werden vervolgens door de hele oude wereld vrouwelijke scheppingsgodinnen, min of meer transformaties van deze Moeder van de Wateren, afgelost door mannelijke goden, en zelf naar het vrouwenverreken en naar vrouwenwerk verbanden. Vgl.:

van Binsbergen, Wim M.J., 2010, ‘The continuity of African and Eurasian mythologies: General theoretical models, and detailed comparative discussion of the case of Nkoya mythology from Zambia, South Central Africa’, in: Wim M.J. van Binsbergen & Eric Venbrux, red., *New Perspectives on Myth: Proceedings of the Second Annual Conference of the International Association for Comparative Mythology, Ravenstein (the Netherlands), 19-21 August, 2008*, Haarlem Papers in

Intercultural Philosophy and Transcontinental Comparative Studies, pp. 143-225.

‘De huid afgestroopt en over de sterren’: een van de voorstellingen van de stemnacht is die van een luipaardhuid, met name (zoals in Oudegyptische *imiut* verplaatsbare heiligdom) indien deze aan een verticale stok opgehangen wordt boven een schaal met offerbloed – een evocatie van bevruchting; vgl.:

Stricker, B.H., 1963-1989, *De geboorte van Horus, I-V*, Leiden: Brill voor Ex Oriente Lux;

Köhler, U., 1975, *Das Imiut: Untersuchungen zur Darstellung und Bedeutung eines mit Anubis verbundenen religiösen Symbols*, Wiesbaden: Göttinger Orientalforschungen, IV. Reihe: Ägypten, Bd. 4.

‘het houten /Paard dat de Poort der Hemelingen’: vgl. Homenus, *Odyssee* VIII, 493-520, en vele latere vermeldingen. Als Iliion/Ilion, kan Troje gelden als de ‘stad der hemelingen’ (cf. Akkadisch *ilum* – vanwaar *Babylon*, ‘hemelpoot’ –, West-Semitisch *el*, Bantu *ilu* / *gode*: ‘hemel’).

‘In enkele eeuwen en vanuit Kazachstan / Veroverden bereiden paard en strijdwagen de wereld / Heel de wijde steppe door tot Bretagne en Korea’: een eenvoudig historisch feit – de strijdwagen met gespaakte wielen is een Noord-Centraal Aziatische uitvinding van ca. 2000 vóór onze jaartelling.

APHRODITE

‘losse oerlichaamsdelen van Empedocles’: volgens deze Voorsoeratische Griekse filosoof ontstonden er uit de vier elementen die hij had benoemd (zij het waarschijnlijk lang niet als eerste) aanvankelijk losse ledematen, die zich vervolgens tot lichamen aan een gingen verenigen; vgl.:

Diels, H., 1934-1937, *Fragmente der Vorsokratiker, I-III*, Berlijn: Krantz, 5e ed.

van Binsbergen, Wim M.J., 2010, ‘Before the Pre-Socratics: The evidence of a common elemental transformational cycle underlying Asian, African and European cosmologies since Neolithic times’, *Quest: An African Journal of Philosophy / Revue Africaine de Philosophie*, 24: 1-2.

‘offerolie’: vanwege zijn ‘vette’ associatie met vruchtbaarheid en welvaart, is olie al duizenden jaren door de hele Oude Wereld een veel voorkomende offergave; van de aan de goden toegeschreven en in de olie af te lezen respons is ook al vanouds een waarzegvorm afgeleid, de elaeomantie.

‘op het schuim / Van Kythera’: Kythera is een eiland ten zuidoosten van de Peloponnesus, Griekenland; Aphrodite wordt geacht ofwel hier ofwel bij Cyprus te zijn geboren uit het schuim van de zee, en volgens een meer expliciete versie, uit de afgehakte geslachtsdelen van Oeranus (Hesiodus, *Theogonia*, 176 e.v.) – maar er zijn ook heel andere versies van haar afkomst.

LAOKOÖN

‘Laokoön’, ‘Het wekt kwistig zaad sproeiend de toom van Poseidon’: Laokoön was een Trojaanse priester van Poseidon, die het goddelijk verbod overtrad ofwel door zich te bemoeien met de planten, ofwel door echtelijke gemeenschap te hebben in het heiligdom; voor straf

vond hij samen met zijn kinderen de dood.

‘George Clooney / Maar de Nespresso’: Clooney (1961 -) was een gevierde filmacteur tot hij in zijn nadagen vooral bekend werd van de clame voor dure instantkoffie.

EURYDICE

‘Eurydice’, ‘Achterberg’, ‘krijgend te rugvallen van Eurydice / Die nu spreekt met Izanami’s stem’: Eurydice is de echtgenote van Orpheus, wordt door de bijen- en landbouwgod Aristaeus begeerd en gedood, Orpheus krijgt in dank voor zijn zang van de heersers der onderwereld toestemming haar terug te halen mits hij op weg naar buiten niet achterom zal kijken; hij doet dat toch en verliest zo zijn vrouw voor de tweede keer, en voorgoed. In de Japanse mythologie (bijv. in het klassieke werk *Kojiki* uit het begin van de achttiende eeuw van onze jaartelling) wordt een dergelijk verhaal verteld van het eerste godenpaar Izanami en Izanagi, en daar blijkt dat Izanami in haar dode, rottende toestand niet gezien wil worden door Izanagi die haar komt halen; zij weigert mee te gaan. Eurydice is ook de titel van dichtbundels van Gerrit Achterberg, en van mijzelf. Vgl.:

van Binsbergen, Wim M.J., 2009b, ‘Giving birth to Fire: Evidence for a widespread cosmology revolving on an elemental transformative cycle, in Japan, throughout the Old World, and in the New World’, paper presented at the Third Annual Meeting of the International Association for Comparative Mythology, Tokyo, Japan, 23-24 May 2009.

‘Wie staat / Zie toe dat hij niet valle’: vgl. het bijbelboek *1 Korintiërs* 10:12.

‘Tot een speelbord, een raster’: op de foto vormen de voren op de voorgrond een raster; speelborden en rasters spelen een grote rol in mijn onderzoek naar de transcontinentale geschiedenis en verbreiding van formele systemen, met name waarzegsystemen en bordspellen; vgl.:

van Binsbergen, Wim M.J., 1997, ‘Rethinking Africa’s contribution to global cultural history: Lessons from a comparative historical analysis of mankala board-games and geomantic divination’, in: van Binsbergen, Wim M.J., 1997, red., *Black Athena: Ten Years After, Hoofddorp: Dutch Archaeological and Historical Society, special issue, Talanta: Proceedings of the Dutch Archaeological and Historical Society*, vols 28-29, 1996-97, pp. 221-254; herdrukt als: Wim M.J. van Binsbergen, 2011, red., *Black Athena Comes of Age*, Berlijn / Boston / Munster: LIT, pp. 221-254.

‘Lots vrouw’: het verhaal van Lots vrouw, die bij de vlucht voor de ondergang van Sodom en Gomorra tegen het verbod in achteromkeek en als straf in een zoutzuil werd veranderd (in het bijbelboek *Genesis* 19:26), lijkt vanuit abstract, structuralistisch standpunt veel op dat van Eurydice en van Izanami.

EPHESE

‘Ephese’: belangrijke archeologische vindplaats in het Westen van Turkije, waar de zeer belangrijke tempel van Artemis stond, en waar volgens de overlevering Maria de moeder van Jezus, en Johannes (de leerling van Jezus, of de evangelist, of de schrijver van het bijbelboek *Openbaringen* – vaak gedacht als één en dezelfde persoon), hun leven eindigden; ik heb deze plaats met mijn echtgenote bezocht in het voorjaar van 1995. In 2011, tijdens het schrijven

van deze bundel, bezochten wij heiligdommen van Artemis in oostelijk Attica, onder meer dat te Brauron, waar zij als Berennoer werd vereerd, en waar (Pelagische?) vormen van meisjesonderricht en initiatie plaatsvonden zeer wel te vergelijken met die welke ik bij de Nkoya heb bestudeerd.

‘Virgin the Mary House’: de gebrekkig Engels sprekende Turkse gidsen probeerden met deze krete toenisten naar het aan Maria toegeschreven huisje te lokken.

‘Waar Johannes slaapt op zijn zerk tot ik / Diezelfde naam van mijn eigen zerk aflees’: in Ephese kan men het graf van Johannes bezoeken, en ik heb dat gedaan als drager van zijn naam – mijn derde doopnaam is Johannes, en toen ik bij het Rooms-katholiek vormsel, een jaar of negen oud, zelf een vormnaam mocht kiezen kwam ik – om mij onbekende redenen – ook op niets anders dan Johannes; gelukkig is er in ieder geval erkend onderscheid tussen Johannes de Doper en Johannes de Evangelist etc. dus kon ik mij met beiden geassocieerd weten. Een paar jaar later bezocht ik ook te Echtemach, Luxemburg, het graf van mijn patroonheilige / naamgever Willibrordus, de missionaris van de Nederlanden. Rond 1990, bij mijn opleiding tot *sangoma*, werd ik door mijn mentrix beschouwd als reïncarnatie van haar gestorven broer (of neef) Johannes, en op haar initiatief consequent bij die naam genoemd – op haar stadserf in de volkswijk Monarch, Francistown, werd mij, tot mijn niet geringe ontsteltenis, ook een graf getoond (het enige op dat erf) dat als het mijne werd beschouwd in die voorgaande incarnatie.

‘Waar Celsius in de bloedhite wacht op de / Vergrotende trap van zijn boekerij: Celsius’: een van de meest uitvoerig gerestaureerde bouwwerken van Ephese (door deskundige archeologen is de restauratie zeer kritisch ontvangen) is de bibliotheek van de Romeinse geleerde Celsius, die de eerhad onderwerp te zijn van een schotschrift van de keerkvader Origines. In het Latijn is het achtervoegsel *-ius* een van de manieren op een vergrotende trap van een bijvoeglijk naamwoord te vormen, vandaar de verwijzing naar de Zweed Anders Celsius, de uitvinder van een thermometer (1742).

‘de met overdosis siliconenborsten / Behangen Artemis, bijenkorvice’: op haar romp draagt het beroemde beeld van Artemis tientallen elementen die naar vorm aan een vrouwenborst doen denken maar die die ook – mede gezien de afwezigheid van duidelijke tepels – natuurlijke bijenraten zouden kunnen voorstellen. In navolging van de Neolithische associatie tussen moedergodin en bijen, werden ook in de Oudheid de priesteressen van de moedergodinnen uit het Oostelijk Middellandse zeegebied ‘bijen’ (*melissae*) genoemd, wat waarschijnlijk ook de (in principe weer Pelagische) achtergrond is van het bijencomplex rond de Saïtische godin Neith, in de Westelijke Delta van Egypte. In de Black Athena discussie, waarvan ik uitvoerig heb bijgedragen, speelt de relatie tussen Neith en de Griekse godin Athena een grote rol.

‘ook runderen in haar rokken’: bij aanschouwen van haar beroemde beeld blijkt dit letterlijk het geval – op haar rok (maar ook langs haar hoofd) zijn vele kleine vignettes met runderafbeeldingen aangebracht.

‘Wat God niet geeft geeft Perry’: een Amsterdamse uitdrukking uit mijn jeugd, waarin het huidige sportwarenhuis *Perry* vooral werd opgevoerd als leverancier van (opgevlude) bh’s, die minder bedeelde dames van een fraaier voorkomen verzeerden.

‘Uit haar stam gestapt om jagers te jagen’: als natuurgodin is Artemis verwant aan de boomnimen / dryaden bekend uit de Griekse en Indiase mythologie. Minstens één jager die Artemis te na kwam (Actaeon) moest dit met de dood bekopen.

‘het fonkelen / Van eerste vleugels in het eerste zonlicht / Voor het eerste honingvloeien van

zoethout': de in het zonlicht flonkerende vleugels van bijen en vliegen werden in het Oude Mesopotamië geassocieerd met de regenboog, die ook in het Bijbelse zondvloedverhaal een cosmogonische rol speelt; vgl.:

Draffkom Kilmer, A., 1987, 'The symbolism of the flies in the Mesopotamian flood myth and some further implications', in: Rochberg-Halton, F., red., *Language, literature and history: Philological and historical studies presented to Erica Reiner*, New Haven (Conn.): American Oriental Society, pp. 175-180.

'het eerste riet / Op het eerste eiland in het eerste / Moeras van de wereld': zie boven, aantekening bij WERELDEI.

KREDIETCRISIS

'Kredietcrisis': vanaf de zomer van 2007 bouwde zich in het Noordatlantisch gebied een financiële crisis op van grote omvang, waarvoor in het najaar van 2008 diverse overheden, met name ook de Nederlandse, verregaande financiële interventies pleegden in het bankwezen. Aanvankelijk schijnbaar bezworen, bereikte deze crisis in 2010-11 een nieuw hoogtepunt rond de Euro munteenheid en de positie van de relatief zwakke economieën (Griekenland, Spanje, Italië, Ierland) in het zuiden van de Europese Unie.

'Struiskaan': voormalig Wereldbankpresident, de Fransman Dominique Strauss-Kahn, die in 2010 zijn functie verspeelde door een seksueel schandaal.

'kaasbomen': in het Frans *fromagier* ('kaasboom') genoemd, is de kapokboom (*Ceiba pentandra*), over de gehele tropen verbreid, vooral bekend door zijn grote, platte wortelvakken die zich tot metershoog langs de stam kunnen voortzetten.

'Smid die wij beter kennen als Atlas': Atlas is geen smid maar draagt de wereld op zijn nek; een smid van vergelijkbaar formaat is in de Grieks-Romeinse wereld Hephaestus / Vulcanus (maar deze is door vader Zeus en/of moeder Hera de hemel uitgegoot, in plaats van dat hij de wereld draagt), en in de Finse / Oeralische wereld Ilmarinen uit de *Kälévala*.

'Sjeik Obama': Barack Hussein Obama, geboren te Honolulu, Hawaï, VS, in 1961, 44e president van de Verenigde Staten van Amerika, die zich er met zijn Islamitische voornamen, Afrikaanse achternaam, Indonesische kindertijd, en Amerikaanse moeder op liet voorstaan tot drie continenten te behoren, en bij zijn aantreden geheel ten onrechte een transcontinentale allure suggereerde die boven het nationalistische belang van de VS beloofde uit te stijgen.

'autocue': een apparaat dat sprekers in het openbaar voorziet (op voor het publiek onzichtbare wijze) van een geprojecteerde leestekst in het verlengde van hun blik.

'Tot foltering zorgstelsel standrechtelijk terecht': ook onder Obama bleef de VS (naast Israël) een van de twee landen ter wereld waar foltering van overheidswege als wettig werd beschouwd; tevens profileerde de VS zich onder Obama als het land dat internationaal zijn vijanden stelselmatig standrechtelijk executeert in plaats van ze voor het gerecht te brengen voor een eerlijk, openbaar proces.

'de rode knop / Voor het paddestoelvuur': een presidentieel prerogatief in de VS is toegang tot codes die opdracht kunnen geven tot een kernoorlog – gewoonlijk 'de rode knop' genoemd; grote nucleaire explosies gaan gepaard met een karakteristieke paddestoelvormige stofwolk vol radioactieve straling.

PREMIER RUTTE

'Premier Rutte': Mark Rutte, geboren te Den Haag in 1967, werd in 2010 minister-president van Nederland.

'geelgepruikt baasje': het kabinet-Rutte regeerde bij de gratie van gedoogsteun van de Partij voor de Vrijheid (PVV), wiens enig lid/leider Geert Wilders zich behalve door fascistische ideeën, vreedelingenhaat en onbeschoft optreden in parlementair verband, onderscheidde door een felgele pruik, in de hoop daaronder zijn eigen allochthone identiteit verborgen te kunnen houden – in plaats van eigen en andermans allochthone status eenvoudig te aanvaarden als integraal en neutraal aspect van hedendaagse wereldwijde verhoudingen.

CARMIGGELT

'Carmiggelt': Simon Carmiggelt (1913-1987), journalist en populair schrijver van ultrakorte verhalen, met kenmerkende treurige hondenkop.

'ἄρσενικός': betekent in het Oud-Grieks onder meer: 'mannelijk'.

'koning Alcohol': in een briefwisseling tussen Carmiggelt en de Nederlandse schrijver Gerard van het Reve, jaren 1960, wordt hun beider alcoholisme met deze dynastieke term aangeduid.

'gevonkte gewei / Van de Euraziatische hertegod': door de hele Euraziatische steppe geldt al duizenden jaren het hert als een verschijningsvorm van het goddelijke.

'Don Quichote': romanfiguur van Miguel de Cervantes Saavedra (1547-1616); vecht in één van de eerste hoofdstukken van de naar hem genoemde roman met windmolens, die hij voor bovenmenselijke vijanden houdt.

'Kroegverhalen': een bekende prozabundel van Carmiggelt.

LIEFDESPAAR

'Olie veranderd in wijn': op de Bruiloft te Kana veranderde Jezus water in wijn – vgl. het bijbelboek *Johannes* 2:1 e.v.

'In tweede leg': hedendaagse uitdrukking voor de situatie waar een man na zijn eerste al dan niet formele huwelijk aan een nieuwe cyclus van voortplanten begonnen is; meestal weerspiegelt zijn gevorderde leeftijd zich duidelijk in zijn lichamelijke verschijning.

'Isjtart': Astarte / Inana, Westaziatische godin van de liefde en de oorlog.

'offergewei': een algemeen idee in de Mediterrane en Islamitische wereld is dat van een brandoffer de godheid slechts de opstijgende offergeur (Griekse: *knisè*, Arabisch: *baraka*) tot zich neemt, terwijl de mensen zich het vlees mogen toeëigenen voor eigen consumptie.

BANVLOEK

Gideonsbende: vgl. het bijbelboek *Richteren* 7:5.

'de cherm מרסר banvloek': het bijbelboek *Joza* vermeldt hoe bij de verovering van Kanaän door de uit de woestijn (en/of Egypte) aangekomen Israëlieten, de oorspronkelijke bewoners

door de banvloek getroffen werden dat wil zeggen, in de naam van God tot de laatste man, vrouw en kind werden uitgeroeid, met al hun vee, hun huizen verwoest, hun akkers platgebrand – een ware *Endlösung*; hedendaagse bijbelgeleerden zien het verhaal van de Exodus als grotendeels fictief, niettemin bevat ook de stele van de Moabitische koning Mesha (9e eeuw voor onze jaartelling) aanwijzingen voor dezelfde opvatting van oordogsrecht – die trouwens aan de hedendaagse Amerikaanse opvatting herinnert.

‘lepelstrijders’: als houtstrijders goed betaald worden voor voorwerpen in olifantenhout vormen zij een gevaar voor olifantpopulaties.

JEROEN

‘zotte occasie-camionette’: rare tweedehands bestelwagens.

‘zijn eerste eigen CD’: hij was voor alles muzikant.

DERWISJ

‘Mewlewi’: een Islamitische broederschap uit Turkije, beroemd om hun rituele dans die onder meer de beweging van de planeten rond de zon uitbeeldt.

‘*diedzjee* met retrograde / Plaatbeweging voor eigentijds krassen’: een hedendaagse methode van *disc jockeys* (specialisten die op bijeenkomsten mechanische muziek doen klinken) bestaat erin oude wettelijke grammofoonplaten met de hand in hun normale afspelen te beïnvloeden zodat onvoorspelbare *glissando* effecten worden opgewekt; ‘retrograde’, ‘teruglopend’, is eigenlijk de term voor de situatie, bij nachtelijke hemelwaarneming, dat een planeet van nacht tot nacht lijkt terug te lopen ten opzichte van de algemene schijnbare hemelbeweging die door de dagelijkse rotatie van de aarde wordt teweeggebracht.

‘As van de hemel, Quetb’: de standaard Islamitische benaming van de hemel, die in de Islamitische mystiek een grote plaats inneemt.

‘Zelfbewogen de wereld beweegt’: vgl. Aristoteles, *Physica* VIII, 4-6; *Metaphysica* XII, 1-6.

‘Heideggers Hitlergroet’: Martin Heidegger (1889-1976), algemeen erkend als een van de allergrootste filosofen van de eerste helft van de 20e eeuw van onze jaartelling, was in de jaren 1932-1934 een openlijke, enthousiaste aanhanger van Hitlers nationaal-socialisme; in deze periode werd hij rector van de Universiteit van Freiburg.

‘Einsteins geheim’: Albert Einstein (1879-1955), fysicus, grondlegger van de relativiteitstheorie, Jood en als zodanig potentieel slachtoffer van het nationaal-socialisme waaraan hij echter door migratie naar de Verenigde Staten wist te ontkomen; ‘stotteren in de ruimtetijd’ is een dichtelijke omschrijving van het soort relativiteitseffecten dat in of nabij de lichtsnelheid macroscopische, meetbare afmetingen aanneemt – het geheim is echter niet zozeer de relativiteitstheorie (door Einstein in 1905 en 1915 immers uitvoerig gepubliceerd, dus niet langer geheim) maar het principe van de relativiteit of van het relativisme, dat absolute, tot aan moord en doodslag volgehouden verschillen ongelooftwaardig en zelfs ondenkbaar maakt.

‘Sidi Mehèmmèd / Niets draait er aan diens vijgeboom / Patrijzen schuilen in zijn hagedoorn’: zie boven, aantekening bij het gedicht DENDROGRAM.

‘Rond de heuvel die de oerheuvel aanspoelt’: zie boven, aantekening bij het gedicht WERELDEI.

‘Holland Festival kitsch van Mewlewi’: jaren geleden traden Mewlewi de ruisjes, buiten elke religieuze context tot kunstconsumptie teruggebracht, op op het Holland Festival te Amsterdam.

‘Ooit werd ik zelf zo’n derwisj, de zwarte / Schim van Mehemmed pulseerde in mijn ooghoek’: tijdens veldwerk in 1968 en 1970 ontving ik uitvoerig praktisch onderricht in de extatische dans van de fekers van Sidi Mehemmed, die formeel lid waren van de Islamitische broederschap der Qadiriyya (volgelingen van Sidi ‘Abd al-Qadir al-Jilani uit het middeleeuwse Baghdad); in 1970 raakte ik daarbij kortstondig in trance en zag een zwarte schim aan de rand van mijn beeldvlak – juist als in mijn dromen tijdens het Noord-Afrikaanse veldwerk; mijn toenmalige echtgenote echter liet mij (niet ten onrechte) voortijdig terughalen uit deze veranderde bewustzijnsstoestand. Het zou tot 1990 duren voor ik, deze keer als *sangoma* in opleiding, in Botswana, een volle extatische trance bereikte.

‘‘Arfawi totemvogel’: Sidi Mehemmed, en zijn afstammelingen onder wie vele fekers, behoren tot de clan der ‘Arfawiyya, wier totemdier de patrijs is en wier geheime clanwachtwoord is ‘de kop is verbrand in het vuur’. Hierbij hoort de volgende clanmythe: zeven zonen van stamvader ‘Arfa trokken door het land, schoten een patrijs en lieten die door een van hen bereiden – hij at stiekem de kop op en toen zijn broers emaar vroegen wist hij niets te antwoorden dan het clan-wachtwoord; dit werd het sein voor de broers om uit elkaar te gaan.

‘In mijn buidel een boek met 40 jaar draagtijd’: oorspronkelijk zou ik midden jaren 1970 promoveren tot doctor in de sociale wetenschappen op mijn studie van de Noord-Afrikaanse volks-Islam, maar toen persoonlijke animositeiten dit verhinderde en ik in 1979 op mijn Zambia-onderzoek promoveerde, duurde het veertig jaar voordat het tweedelige boek over Noord-Afrika eindelijk, in het Engels geheel herschreven, ter perse kon gaan, vgl.:

van Binsbergen, Wim M.J., in voorbereiding, *Religion and social organisation in north-western Tunisia, I: Kinship, spatiality, and segmentation, II: Cults of the land, and Islam.*

IDENTITEIT

‘broekgordijnen’: een verouderde vorm van raamdecoratie, bestaande uit twee gordijnen die aan de bovenkant het raam overwegend bedekken, maar, in het midden gescheiden, aan de onderkant naar links en rechts worden opgehouden door een horizontale of diagonale singel.

‘Bouwvakkersdecolleté’: hedendaagse uitdrukking voor de situatie waarin, met name bij de man, het bovenste deel van de billen inclusief bilnaad ontbloot zichtbaar wordt boven de afgezakte broekband.

‘Andromeda, Sirius of Mars’: hemellichamen met zeer verschillende afstand tot de aarde: respectievelijk ca. 2,5 miljoen lichtjaar, 8,7 lichtjaar, en enige lichtminuten (80 miljoen to 380 miljoen kilometer).

‘Leg als Thomas je hand in mijn lendegaten’: vgl. het bijbelboek *Johannes* 20:25.

‘Culturen / Bestaan niet’: vgl.:

van Binsbergen, Wim M.J., 1999, *Culturen bestaan niet. Het onderzoek van interculturaliteit als een openbreken van vanzelfsprekenheden*, oratie, Faculteit Wijsbegeerte, Rotterdam: Erasmus Universiteit.

VROUW HOLLE: EEN TABLEAU VIVANT

‘Vrouw Holle’: Grimms *Kinder- und Hausmärchen* no. KHM24, inhoud ongeveer zoals in de eerste regels van het gedicht sameengevat.

‘Rookvogels Wafelwaters Aardschottels (hun staart / Vorkt kwistig bij elke graap) en de Laaiende Vuurvaag’: nog wetenschappelijk te beschrijven vogelsorten.

‘Hephaistos van Ptah de vergeetla’: sommige geleerden beschouwen de naam van de Oudgriekse vuur- en metaalgod Hephaestus als afgeleid van die van de Oudegyptische scheppingsgod Ptah; ik onderschrijf deze mening niet en zie in Ptah de etymologische betekenis ‘openen’ als uitdrukking voor cosmogonie, en in Hephaestus de niet-verwante, proto-Berberwoordstam *hifau*, ‘vuur’. Vgl.:

Blázek, Václav, 2010, ‘Hephaistos vs. Ptah’, in: van Binsbergen, Wim M.J., & Venbrux, Eric, 2010, red., *New perspectives on myth: Proceedings of the Second Annual Conference of the International Association for Comparative Mythology*, Haarlem: Papers in Intercultural Philosophy and Transcontinental Comparative Studies, pp. 243-252;

van Binsbergen, Wim M.J., in preparation, ‘*Black Vulcan*’? A long-range comparative mythological and linguistic analysis of the complex relations between the Greek god Hephaistos and the Egyptian god Ptah – Exploring the Pelasgian realm and its African connections c. 3000 BCE - c. 400 CE.

‘staartster’: komt, verschijnt in oudere afbeeldingen vaak met overdreven pluizige staart.

‘Meryl Streep’: gevierd filmactrice, geboren te Summit (New Jersey, VS) in 1949.

‘Thera’, ‘Minoïsche’: Thera is de oude naam voor het eiland Santorini noordoostelijk van Kreta, in het midden van het tweede millennium voor onze jaartelling verwoest door een vulkaanuitbarsting; de daarbij optredende vloedgolf was wellicht een belangrijke oorzaak van de ondergang van de Minoïsche, vóór-Indo-Europese, cultuur op Kreta.

‘ondergeschoven / Doomprijs van de taal vrijgekust / Uit wetenschap haar glasstolpen oerwoud’: ik besloot dichter te worden op mijn vijftiende (zie hierboven, commentaar bij SEGMENTAIR), ging twee jaar later antropologie studeren omdat ik meende dat elk ander vak mij inhoudelijk en sociaal teveel in beslag zou nemen ten koste van mijn dichterschap, maar werd geheel onverwachts zo meegesleept door de verplichtingen en fascinaties van de wetenschap dat mijn beoogde literaire carrière maar langzaam op gang kwam, en in de jaren 1990 zelfs vrijwel stilstond. Ik ben dus maar een ‘ondergeschoven Doomprijs van de taal’. In de wetenschap heb ik het gebracht tot vooraanstaand Afrikanist, Comparatief Mytholoog en hoogleraar filosofie, auteur van honderden publicaties, en voorts, als uitvloeisel van mijn veldwerk, tot adoptief zoon van een Afrikaanse koning / opperhoofd, erkend en praktiserend waarzegger / genezer / priester, en in 2011 zelfs tot onderhoofd op eigen titel. Bij al deze twijfelachtige verworvenheden is mijn literaire carrière verre ten achter gebleven. Sinds 2002 heb ik mij echter met een achttal dichtbundels hemomen, en de rol van het doomenwoudopenhakkende, reddende prins en de tot langdurige latentie teruggebrachte Doomroosje verenigend, mij aldus ‘vrijgekust / Uit wetenschap haar glasstolpen oerwoud’. Intussen verwijst ‘glasstolpen’ eerder naar Sneeuwwitje dan naar Doomroosje.

‘Dromen druïend als fruitdruide’s Zegmond’: een cryptogram voor Sigmund Freud (1856-1939) en zijn (op dat van een waarzeggende druïde gelijkend) duidingsvermogen ten aanzien van dromen en symptomen.

‘Astrologie als porno voor de geest’: toen ik, begin jaren 1990, eenmaal had ontdekt dat het overheersende waarzegstelsel van Zuidelijk Afrika zijn oorsprong vooral had in Islamitische waarzegkunst (*ilm al-raml*, ‘Zandwetenschap’) uit Irak, uit het eind van het eerste millennium van onze jaartelling, moest ik mij intensief in astrologie verdiepen omdat de Zandwetenschap in feite een sterk vereenvoudigde astrologie was, waarin een *random generator* (een stok die stuitert op het zand, of vier houten tabletten die uit de vrije hand geworpen worden) als bron van gegevens de stand van de planeten vervangen had. Ik leerde horoscopen trekken, schreef zelf een uitvoerig astrologieprogramma, en ontdekte (evenals onderzoekers als Jung, Eysenck, Feyerabend, en Gauquelin, vóór mij) dat niet alleen Afrikaanse divinatie zoals afgeleid van de Zandwetenschap, maar ook astrologie zelf, tot verblijvend waarheidsgetrouwe uitkomsten kan leiden, ook al bood mijn degelijke wetenschappelijke achtergrond vooralsnog geen verklaring voor deze ontdekking. Sindsdien beschouw ik astrologie als porno voor de geest: een regressie in een infantiele illusie van verlustigende en bevredigende samenhangen, die naar het gewone leven nauwelijks te bemiddelen is.

‘Weesgegrotjes als mantra’s waarzeg’: zoals ik als driejarige van mijn moeder heb geleerd, heeft het bidden van het rooms-katholieke standaardgebed voor de Maagd Maria een rustgevend en verhelderend effect in tijden van spanning, angst, en grote vreugde.

‘Ik niet met water maar met zelfgeschreven / Geest van Zout op mijn computer’: vgl. de bijbelboeken *Mattheus* 3:11, *Markus* 1:8 en *Lucas* 3:16, waarin sprake is van dopen, niet met water maar met de Heilige Geest. ‘Geest van Zout’ is een ouderwetse term voor zoutzuur, HCl – in mijn jeugd als zeer krachtig schoonmaakmiddel in gebruik, en het voornaamste werkende bestanddeel van het maagzuur van zoogdieren. Nadat ik in Botswana had leren waarzeggen met vier houten orakeltabletten, heb ik in de eerste helft van de jaren 1990 het complexe systeem nagebouwd in een computerprogramma, en dat is sindsdien mijn voornaamste orakelinstrument bij de uitoefening van mijn *sangoma*schap. Vgl.:

van Binsbergen, Wim M.J., 1994, ‘Divinatie met vier tabletten: Medische technologie in Zuidelijk Afrika’, in: Sjaak van der Geest, Paul ten Have, Gerhard Nijhoff en Piet Verbeek-Heida, red., *De macht der dingen: Medische technologie in cultureel perspectief*, Amsterdam: Spinhuis, pp. 61-110;

van Binsbergen, Wim M.J., 2003, ‘The translation of Southern African sangoma divination towards a global format, and the validity of the knowledge it produces’, in: van Binsbergen, Wim M.J., *Intercultural encounters: African and anthropological lessons towards a philosophy of interculturality*, Berlijn/Munster, LIT, pp. 235-297.

‘wijwaterkwast / En ik asperge’: bij plechtige misvieringen in het Rooms-katholieke leven van mijn kindertijd liep de priester door de kerk, zwaaiend met een wijwaterkwast die regelmatig werd ingedoopt in het vat wijwater dat werd megedragen door een misdienaar – daarbij werd gezongen de Latijnse tekst *Asperge me*, ‘besprenkel mij’.

‘Een luipaardvel een sterrenhemel de spikkel- / Zaadjes van de St-Jansbroodboom, *gárub* / *||garub* 𐀓𐀗 *prekwesh giraf porcu*’: voor luipaardvel, vgl. hierboven, aantekeningen bij TROJE. Omdat ik bij mijn laatste plechtige wijding als *sangoma* (1991) een luipaardvel moest dragen ‘als traditioneel uniform van mijn soort mensen’, heb ik een wereldwijde vergelijkende en historische studie gemaakt van luipaardvelsymboliek teneinde deze raadselachtige uitspraak van de hogepriester van de Botswanaanse Mwali-cultus te kunnen thuisbrengen. Daarbij bleek tot mijn stomme verbazing dat de woordstam *prg* of *prd*, in diverse transformaties, over een groot deel van de wereld voorkomt als aanduiding van een

spikkelpatroon, zoals veroorzaakt door regen of door sproeien, op de luipaardhuid en andere gespikkelde viervoeters, vogels en vissen, of zoals aangetroffen bij het openen van een vrucht van de St Jansbroodboom. De geciteerde versie geeft de naam van deze boom in het Arabisch (*garub[a]*), de naam van het luipaard in Nama (een Khoisan taal uit Zuidelijk Afrika; //g is een bepaald klikfonem), de naam van het luipaard in Oud-Chinees, de naam van de (gevlekte / gespikkelde) giraffe in het Nederlands en vele andere talen, en de naam van 'gespikkelde' (vissen, namelijk forellen) in het Etruskisch. Vgl.:

Kammerzell F., 1994, *Panther Löwe und Sprachentwicklung im Neolithikum*, Göttingen, *Lingua Aegyptia Studia Monographica* 1.

van Binsbergen, Wim M.J., 2004, 'Long -range mythical continuities across Africa and Asia: Linguistic and iconographic evidence concerning leopard symbolism', paper presented at the Round Table on Myth, Department of Sanskrit and Indian Studies, Harvard University, Cambridge (Mass.), 8-10 May, 2004; at: http://www.shikanda.net/ancient_models/leopard_harvard/leopardwww.htm

van Binsbergen, Wim M.J., & Woudhuizen, Fred C., 2011, *Ethnicity in Mediterranean protohistory*, British Archaeological Reports (BAR) International Series 2256, Oxford: Archaeopress.

INNERLIJK

'*chiwara*': een bekend type Westafrikaanse hoofdmasker dat een gestileerde antelope met jong voorstelt.

'-cambium': onder de bast gelegen kiemlaag bij houtige planten.

OUERDOM

'Satumus als schaalhans': Satumus (de Latijnse naam van de god die wij elders in deze aantekeningen zijn tegengekomen als Kronos) wordt vanouds geassocieerd met verschraling, opdroging als van de huid van oude mensen, maar ook met creativiteit – en dan weer met de amoede die het kunstenaarsbestaan vaak met zich meebrengt ('hier is schaalhans keukenmeester'); vgl.:

Wittkower, R., & M. Wittkower, 1969, *Born under Saturn: The character and conduct of artists: A documented history from Antiquity to the French revolution*, New York / Londen: Norton, 6e druk, eerste uitgave 1963.

'cambium': zie aantekening onder INNERLIJK

'En dan leek dit van hemieten / Wijsheid de pleisterplaats': vgl.

van Binsbergen, Wim M.J., 2009, *Expressions of traditional wisdom from Africa and beyond: An exploration in intercultural epistemology*, Brussels: Royal Academy of Overseas Sciences / Académie Royale des Sciences d'Outre-mer, Classes des Sciences morales et politiques, Mémoire in-8°, Nouvelle Série, Tome 53, fasc.4.

